

Familiekudde verhoogt welzijn van koeien

Melkveehouders en onderzoekers van Wageningen UR en het Louis Bolk Instituut ontwikkelen een compleet nieuw houderijsysteem voor koeien: de familiekudde. Uitgangspunt is de behoefte van de koe en niet, zoals in de ligboxenstal, de efficiëntie en het gemak voor de boer.

Kalveren die bij hun moeder in de wei lopen. Voor de passant een vertederend beeld, zeker als het kalf bij de moeder drinkt. Hoewel het vaak om zoogkoeien gaat, zijn er ook melkveehouders die de kalveren bij de koe laten. Zij zijn zich bewust van de positieve reactie van recreanten, maar dat is niet de reden dat ze het doen. Ze willen een natuurlijker bedrijfsvoering en de koeien en kalveren het beter naar de zin maken. Nog een stap verder gaat het project Familiekudde. Melkveehouders ontwerpen samen met onderzoekers van Wageningen UR en het Louis Bolk Instituut een systeem waarbij koeien in familiekuddes worden gehouden. Dit betekent niet alleen kalveren bij de koe, maar ook bijvoorbeeld droogstaande en melkgevende koeien door elkaar en zulke houderij omstandigheden dat ingrepen als onthoornen niet meer nodig zijn. De verwachting is dat dit alles zo'n rust in de groep geeft dat het welzijn met sprongen vooruit gaat.

>> Stress schaadt welzijn

De overgang van de grupstal naar de ligboxenstal, zo'n dertig jaar geleden, heeft de melkkoeien veel bewegingsruimte gebracht en mogelijkheden om ook tijdens de stalperiode sociaal gedrag te vertonen. Toch hebben koeien het niet altijd makkelijk. De

ligboxenstal is ontstaan vanuit het idee dat de boer efficiënter kan werken en zijn koeien beter kan managen. Hij hoeft het voer maar in de voergang te gooien en de koeien komen het zelf wel vreten. Verder is de stal met aan weerszijden aan elkaar geschakelde ligboxen en een gang ertussen efficiënt ingericht. Efficiënt is ook dat de kalveren direct na hun geboorte in een aparte ruimte worden gelegd. Voor de dieren is dit staltype echter niet altijd ideaal. Koeien kennen een sociale rangorde. Een koe met een lagere rang moet altijd wachten tot er plek vrij is aan de voergang. Ook moet ze elke keer vlak langs koeien met hogere rang lopen. Ontwijken is vaak lastig. 'Dergelijke confrontaties geven stress en schaden het welzijn van de koe', legt Ingrid van Dixhoorn uit, projectleider vanuit Wageningen UR. Ook chronische pijn komt veel voor in de ligboxenstal, denk aan klauwproblemen. De verwachting is dat een familiekudde tot stabiele sociale relaties leidt, minder onrust veroorzaakt en daarmee gezondere koeien oplevert die ook langer meegaan.

>> Biologisch en gangbaar

Sommige biologische melkveehouders laten al de kalveren bij de koe of onthoornen hun koeien niet. Ze lopen daarbij soms tegen de



grenzen aan van het huidige houderijsysteem. Binnen Bioconnect, het innovatienetwerk van de biologische agroketens, kwam dan ook de vraag hoe je koeien in een natuurlijker systeem kunt houden en daarmee tegelijk de biologische houderij onderscheidend kunt maken van de gangbare. De onderzoekers verkenden de vraag en zagen perspectief.

Een oproep onder melkveehouders volgde. Tot verrassing reageerden niet alleen biologische melkveehouders maar ook gangbare, ieder met eigen redenen. Van Dixhoorn: 'De een stond voor de keuze grootschaliger te worden of het roer om te gooien en koos voor het laatste. De ander wilde dicht bij de natuur boeren en een derde ging vooral op zijn gevoel af, zei dat hij zich hier beter bij voelt.' Met z'n twintigen vormen de melkveehouders nu het netwerk Familiekudde, onderdeel van het gelijknamige project.

>> Ontwerpproces

De groep startte een methodisch ontwerpproces samen met andere medewerkers van de Dierenbescherming en het ministerie van LNV. Uitgangspunt is de behoefte van de koe. Die kwamen naar boven door de vraag te beantwoorden: als het aan de koe lag, dan...? Na veel discussies en raadpleging van literatuur stelden ze een "Programma van Eisen voor de koe" op. Hieruit kwam naar voren dat een koe wil schuilen en dus een onderdak nodig heeft, maar dat een stal niet echt nodig is. Een afdakje kan voldoende zijn. In het ontwerpstadium zijn alle mogelijkheden verkend. 'Later evalueren we wel op economische haalbaarheid en ook op milieu. Want we willen ook proberen voorop te lopen op milieugebied', aldus Van Dixhoorn.

Uiteindelijk zijn in het ontwerptraject 23 doelstellingen geformuleerd voor een familiehouderijsysteem. Die variëren van een uitdagende leefomgeving voor het uiten van spel- en seksueel gedrag tot meer

voer en drinkplekken dan er dieren zijn. Komend jaar realiseert proefbedrijf Aver Heino een compleet nieuw houderijsysteem. Daarnaast gaat een aantal veehouders onderdelen van een nieuw systeem toepassen. 'Er is niet één vast systeem', verduidelijkt Van Dixhoorn. 'Een systeem moet passen bij de veehouder, grondsoort of regionale eigenheid.'

>> Niet volledig natuurlijk

Ook al wordt het nieuwe systeem zo natuurlijk mogelijk, de melkveehouders weten dat honderd procent natuurlijk niet mogelijk is. Dan zouden de kalveren bijvoorbeeld een jaar bij de koe moeten blijven, en blijft er onvoldoende melkproductie over. Het spenen van de kalveren is meteen ook een van de lastigste punten in een familiekuddesysteem. Scheiding van koe en kalf geeft altijd stress, wanneer het ook gebeurt. Vanuit het oogpunt om stress te vermijden is het misschien wel het beste de kalveren direct na de geboorte weg te halen, voordat koe en kalf een band met elkaar hebben. Van Dixhoorn verwerpt die optie resoluut als onnatuurlijk. Ervaringen van boeren leren bovendien dat voldoende bijvoeren na het spenen de overgang vergemakkelijkt. Een andere oplossing is de kalveren tijdelijk apart zetten achter een hek, zodat moeder en kind nog wel oogcontact hebben. 'Dat gaan we nog verder uitzoeken.' Later spenen geeft wel weer een verhoogd risico op besmetting met para-tbc of salmonella, als dit al voorkomt op een bedrijf. Ook dit is onderwerp van nadere studie.

Inmiddels heeft een architect een eerste schets voor een stal gemaakt: een centrale ruimte waar alle dieren vrij kunnen liggen en aparte ruimtes eromheen met een beperkte toegang voor bepaalde of groepen dieren. Ideaal voor iedere koe, of ze nou melk geeft, nog kalf is of droogt staat, denkt Van Dixhoorn.

